

УДК 343.3/7

**CRIMINAL-LEGAL FIGHT AGAINST PROPAGANDA IN UKRAINE
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА БОРОТЬБА З ПРОПАГАНДОЮ В УКРАЇНІ****Orobets K.M. / Оробець К.М.***PhD in Law, Associate Professor / к.ю.н., доц.**ORCID: 0000-0001-8783-3950**Yaroslav Mudryi National Law University,**Kharkiv, Pushkinska 77, 61024**Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,**м. Харків, Пушкінська 77, 61024*

Анотація. Роботу присвячено особливостям закріплення пропаганди як суспільно небезпечного діяння у КК України. З'ясовано відсутність єдиного значення, яке надається терміну «пропаганда». Сформульовано пропозиції щодо виокремлення «інформаційної» та «фізичної» пропаганди. Ознаками пропаганди визнано наявність прямого умислу та спеціальної мети, які поєднуються з ознакою публічності при «інформаційній» пропаганді або ознакою масовості при пропаганді «фізичній».

Ключові слова: пропаганда, неправомірний вплив, публічні заклики, пропагандистські матеріали, колабораційна діяльність.

Abstract. The work is devoted to the peculiarities of establishing propaganda as a socially dangerous act in the Criminal Code of Ukraine. The lack of a single meaning given to the term "propaganda" has been clarified. Proposals for distinguishing between "informational" and "physical" propaganda have been formulated. The presence of a direct intention and a special purpose are recognized as signs of propaganda, which are combined with the sign of publicity in the case of "informational" propaganda or the sign of mass in the case of "physical" propaganda.

Key words: propaganda, undue influence, public appeals, propaganda materials, collaborative activities.

Вступ.

За умов стрімкого розвитку та масового поширення різноманітних технологій передачі інформації все більш важливого значення набуває охорона інформаційної безпеки на всіх рівнях: від окремої особи до соціальних груп, суспільства та держави в цілому. Гібридний характер війни, яка ведеться проти України державою-агресором, засвідчив, що постійний цілеспрямований вплив на масову свідомість здатен бути досить дієвим способом послаблення супротивника, підриву довіри до нього та, з іншого боку, виправдання дій держави перед власним населенням. У зв'язку з цим боротьба з ворожою пропагандою є невід'ємною складовою протистояння ворогові. Крім того, суспільно небезпечними є й інші прояви пропаганди: пропаганда насильства, жорстокості, расової, національної, релігійної нетерпимості та дискримінації тощо. Ч. 2 ст. 10 Європейської конвенції з прав людини допускає формальності, умови, обмеження або санкції при реалізації права на свободу вираження поглядів, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Основний текст.

За визначенням словника іншомовних слів, термін «пропаганда» походить від латинського слова *propaganda* – «те, що потрібно розповсюдити» – і означає діяльність, спрямовану на поширення за допомогою наполегливого, активного роз'яснення, а іноді і нав'язування переконань, ідей, знань або технічних нововведень [1, с. 500]. У загальному розумінні залежно від своїх цілей пропаганда може виступати як суспільно корисна або суспільно небезпечна діяльність. Прикладом суспільно корисної пропаганди є правова пропаганда, яка належить до комплексу засобів (форм) правового виховання [2, с. 41]. Також вельми актуальним було би активне здійснення пропаганди патріотизму, освіченості, поваги до інших, нетерпимості до корупції тощо. На наш погляд, такій пропаганді в Україні, на жаль, не приділяється належна увага, тому домінуючим залишається вживання цього терміну в негативному значенні.

У Кримінальному кодексі (в подальшому – КК) України пропаганда означає винятково суспільно небезпечні дії. У такому значенні вона виступає однією з форм протиправного соціально-психологічного впливу на інших осіб [3, с. 361]. Разом із тим, єдине законодавче визначення цього поняття відсутнє. Натомість можемо констатувати неоднакове розуміння пропаганди в різних статтях Особливої частини КК. Так, у ст. 436 КК України («Пропаганда війни») пропаганда розкривається як публічні заклики, а також виготовлення матеріалів із закликами з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів. За ст. 436-1 «Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів» пропагандою є публічне використання відповідної символіки. А в ч. 1 ст. 299 КК «Жорстоке поводження з тваринами» терміни «пропаганда», «публічні заклики», «поширення матеріалів із закликами» вживаються поряд, як такі, що не збігаються за значенням.

С.В. Шевченко виокремлює й інші заборонені КК дії, що вчинені з метою збуту або розповсюдження певних предметів та можуть розумітися як пропаганда: зберігання, ввезення в Україну, перевезення чи інше переміщення [4, с. 266]. Звідси, за положеннями чинного КК, можна диференціювати два види пропаганди: «інформаційна пропаганда», що полягає у поширенні інформації у вигляді публічних закликів (роз'яснення, вмовляння, нав'язування, переконування тощо невизначено великої кількості населення), та «фізична пропаганда», яка полягає у діях, спрямованих на розповсюдження (як варіант, збут) предметів пропагандистського характеру, або у самому розповсюдженні (чи збуті) останніх. До особливих різновидів слід віднести пропаганду, вчинену громадянами України у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утриманню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, що являє собою прояв колабораційної діяльності (ч. 3 ст. 111-1 КК України) та, як уявляється, може носити і інформаційний, і фізичний характер. Характеристики пропаганди властиві і виправдовуванню або запереченню збройної агресії проти України (ч. 1 ст. 111-1, ст. 436-2 КК України). Зокрема,

при вчиненні цих дій оцінка збройної агресії проти України як прийнятної поширюється серед невизначено великої кількості осіб, суб'єкт прагне закріпити в суспільстві подібні уявлення, вплинути на масову свідомість, залучити широкі верстви населення до співпраці з ворогом [5, с. 207].

Зазначені вище положення свідчать про те, що на законодавчому рівні є гостра потреба у виробленні універсальної дефініції кримінально-правового поняття пропаганди, яка дозволила б у процесі кваліфікації кримінальних правопорушень чітко розмежовувати подібні, але не тотожні діяння.

Як відзначає С.В. Шевченко, ключовою ознакою пропаганди у кримінальному праві є публічність, оскільки погляди та переконання, що не виражені публічно, не є кримінально караними, як і думки, що є виразом пропорційності кримінально-правового втручання у право людини на свободу думки і слова та вільне вираження своїх поглядів і переконань [4, с. 265]. За нашою класифікацією ознака публічності притаманна «інформаційному» виду пропаганди. Щодо пропаганди «фізичної» публічність замінюється на масовий характер, який означає, що дії з пропагандистськими матеріалами не можуть бути одноразовими завершеними актами (наприклад, передача одного наявного предмета знайомому), а повинні бути систематичними, стосуватися значної кількості матеріалів або хоча б мати на меті вчинення їх систематично або щодо значної кількості матеріалів (незалежно від того, чи вдалося цієї мети досягнути), що, на нашу думку, доцільно закріпити у кримінальному законі. Причому критерії «значної кількості» предметів мають бути чітко визначені.

Крім того, до обов'язкових ознак будь-якої пропаганди потрібно відносити наявність у суб'єкта кримінального правопорушення прямого умислу та спеціальної мети, що залежить від конкретного прояву пропаганди, а в загальному плані передбачає вплив на свідомість якомога більшої кількості осіб.

Висновки.

У роботі були виявлені особливості закріплення пропаганди як суспільно небезпечного діяння у КК України. Констатовано відсутність єдиного значення, яке надається терміну «пропаганда», зокрема, у складах одних кримінальних правопорушень ним охоплюються публічні заклики, а також виготовлення матеріалів із закликами з метою розповсюдження та саме їх розповсюдження, а в інших – усі зазначені терміни вживаються як відносно самостійні. Запропоновано виокремлення «інформаційної» та «фізичної» пропаганди. Загальними ознаками будь-якої пропаганди визнано наявність у суб'єкта прямого умислу та спеціальної мети, які поєднуються з ознакою публічності при «інформаційній» пропаганді або ознакою масовості при пропаганді «фізичній».

Література:

1. Новий словник іншомовних слів : близько 40000 сл. і словосполучень / за ред. Л.І. Шевченко. Київ : АРІЙ, 2008. 672 с.
2. Сезонова І.К., Оробець К.М. Система правового виховання (теоретична модель). *Право і безпека*. 2005. Т. 4. № 6. С. 38-42.

3. Загиней-Заболотенко З.А., Кваша О.О. Пропаганда, маніпулювання та інші форми протиправного впливу за Кримінальним кодексом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 360-363. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2022/84.pdf (дата звернення: 19.01.2024).

4. Шевченко С.В. Кримінальна відповідальність за пропаганду в Україні: погляд крізь призму принципу пропорційності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2(14). С. 260-272. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.14.218815>.

5. Оробець К.М. Щодо вдосконалення закону про кримінальну відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії проти України. *Національна безпека України в умовах інформатизації та глобалізації суспільних процесів: сучасні загрози та кримінально-правове регулювання: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 11 трав. 2023 р.* / редкол.: Л.М. Демидова (голов. ред.), Н.В. Шульженко, Д.О. Куковинець, О.С. Попович. Харків : Право, 2023. С. 205-208. URL: <https://bit.ly/47IUub1> (дата звернення: 19.01.2024).

Стаття відправлена: 19.01.2024 р.

© Оробець К.М.